המחלקה
לערבית
הפקולטה למדעי הרוח
אוניברסיטת בר־אילן

הפקולטה למדעי הרוח
המחלקה לערבית

שפה שהיא גשר

كلية الآداب
قسم الدراسات العربية

اللغة جسر بين الثقافات

מידעון דו-שנתי | **גיליון מס' 3**
שנה"ל תש"ף | סמסטר ב'

המחלקה
לערבית
הפקולטה למדעי הרוח
אוניברסיטת בר־אילן

דבר ראשת המחלקה

קוראים יקרים,

אני שמחה להציג בפניכם את המידעון השלישי של המחלקה לערבית, הסוקר את הפעילות שהתקיימה במחלקה במחצית השנייה של שנת תש"ף.

הסמסטר השני של שנת הלימודים היה סמסטר מאתגר ולא פשוט כלל, לאור ובצל משבר הקורונה: המעבר ללמידה מרחוק, הריחוק החברתי, אירועים שבוטלו ולאחרונה גם בחינות במתכונת שונה ולא מוכרת. אולם, על אף כל זאת, השתדלנו, עד כמה שניתן, לשמור על שגרה של אירועים ופעילויות, במתכונת מקוונת.

המידעון שלפניכם מציג את הפעילות האקדמית ופעילויות אחרות שהמשיכו להתקיים בצל משבר הקורונה: פרסומים חדשים של חברי הסגל והשתתפות שלהם בכנסים ובאירועים מקוונים, מיזמים חדשים ומקוריים וכמובן אירוע סיום שנה שארגנו שהיה מוצלח ורב משתתפים.

תודה לדינה ולספי באום על עריכת המידעון ועיצובו ותודה לסגל המחלקה על שליחת החומרים ועל שיתוף הפעולה.

אני שמחה וגאה על כך שעל אף הקשיים הצלחנו להמשיך ולהתמיד בסוג של שגרה. המילים והתמונות שלפניכם מעידות על כך.

קריאה נעימה,

דורית גוטספלד

הפקולטה למדעי הרוח
המחלקה לערבית

שפה שהיא גשר

كلية الآداب
قسم الدراسات العربية

اللغة جسر بين الثقافات

מידעון דו-שנתי | **גיליון מס' 3**
שנה"ל תש"ף | ספטמבר 2020

arabic.biu.ac.il Arab.dept@biu.ac.il 03-5318374

פרסומים
ספרים

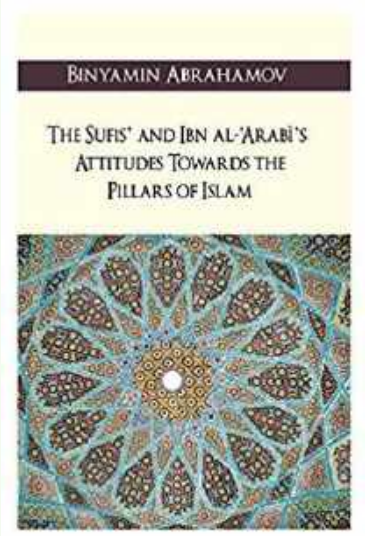

Abrahamov, Binyamin. <u>The Sufis' and Ibn Al-'Arabī's Attitudes Towards the Pillars of Islam</u>, Tel-Aviv: Idra Publishing, 2019.

ספרו של **פרופ' בנימין אברהמוב** דן ביחסם של הצופים, בעיקר של אבן אלערבי, למצוות היסוד של האסלאם. הגישות של הצופים נעות בין קבלה לבין דחייה של המצוות. הקבלה מאופיינת על ידי שורה של הסברים מיסטיים, תיאולוגיים, פילוסופיים ומוסריים. ההסבר הרוחני של מצוות היסוד אינו בלעדי. אבן אלערבי הולך בעקבות קודמיו במספר נקודות, אבל מביע גם עמדות מקוריות. הוא מתגלה לקורא לא רק כמיסטיקאי, אלא גם כתיאולוג וכפילוסוף.

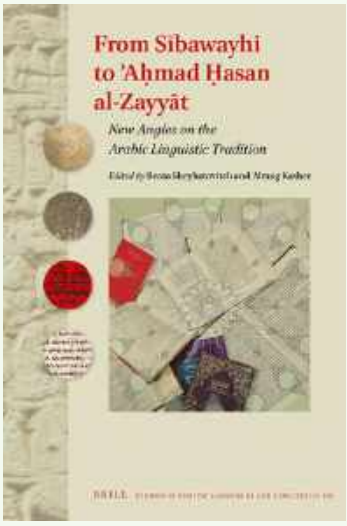

באפריל ראה אור, בהוצאת Brill, קובץ מאמרים בעריכה משותפת של ד"ר ביאטה שייחטוביץ (אוניברסיטת תל-אביב) ו**ד"ר אלמוג כשר**, לכבוד יום הולדתו ה-70 של פרופ' ישי פלד (אוניברסיטת תל-אביב). האסופה, From Sībawayhi to ʾAḥmad Ḥasan al-Zayyāt: New Angles on the Arabic Linguistic Tradition, מאגדת תשעה מאמרים העוסקים בהבטים שונים של המסורת הלשונית הערבית ובתחומים הנושקים לה. את הספר חותם מאמרה של גמלאית המחלקה, **ד"ר שלומית שרייבום-שבטיאל**, העוסק בהתמודדותה של האקדמיה ללשון הערבית במצרים עם סוגיית המבנה הדקדוקי המודרני של השם הערבי.

פרסומים
מאמרים

Abrahamov, Binyamin, "Rationality and Rationalism in Islamic Mysticism: The Case of Ibn al-ʻArabī", in: Yohanan Friedmann and Christoph Markschies (eds.), Rationalization in Religions, Judaism, Christianity and Islam, (Berlin and Boston, De Gruyter, 2019), pp. 270-288.

אברהמוב, בנימין, "שכל, תורה ומסורת במשנתו של רבנו בחיי אבן פקודה", המעיין 60 (תש"ף), עמ' 248-255.

Gottesfeld, Dorit, "The Wandering Palestinian as Reflected in the Novel Imraʾat al-Risālah by Rajāʾ Bakriyyah," Journal of Semitic Studies, Vol. 64, No. 2 (2019), pp. 565-581.

Holtzman, Livnat, "Debating the Doctrine of Jabr (Compulsion): Ibn Qayyim al-Jawziyya Reads Fakhr al-Din al-Razi", in: Mustafa Shah (ed), Islamic Theological Discourses and the Legacy of Kalam. Gestation, Movements and Controversies, (Berlin, Gerlach, 2019), vol. 3, pp. 289-318.

--------, "Ahmad ibn Hanbal", in: H. Lagerlund (ed.), Encyclopedia of Medieval Philosophy (Dordrecht-Heidelberg- London-New York: Springer, 2019). https://doi.org/10.1007/978-94-024-1151-5_605-1

--------, "Ibn Rajab", in: Mustafa Shah (ed.), Biographies from Islamic Civilisation and Culture (London: I. B. Tauris, 2019).

--------, "Al-Lālakāʾī", Encyclopaedia of Islam, THREE. Edited by: Gudrun Krämer, Denis Matringe, John Nawas and Everett Rowson. Brill, 2020.

--------, "Gestures in the Process of Ḥadīth Transmission: The Case of Divine Hearing and Seeing" , Jerusalem Studies of Arabic and Islam 46 (2019), pp. 291-357.

Kasher, Almog, "Aspects of Syntactic Effect (ʿamal) in Arabic Grammatical Tradition: The Term šuġl in Sībawayhi's al-Kitāb and Beyond", in: Beata Sheyhatovitch and Almog Kasher (eds.), From Sībawayhi to ʾAḥmad Ḥasan al-Zayyāt: New Angles on the Arabic Linguistic Tradition, (Leiden, Brill, 2020), pp. 91-106. https://doi.org/10.1163/9789004423213_006

Lavie, Limor. (2019). "Consensus vs. Dissensus over the 'Civil State' Model: A Key to Understanding the Diverse Outcomes of the Arab Spring in Egypt and Tunisia" . British Journal of Middle Eastern Studies. https://doi.org/10.1080/13530194.2019.1651631

Nadler-Akirav, Meirav, "The Meaning of 'The Great House' and 'The Little House' in Medieval Jewish Exegesis", in: M. Polliack and A. Brenner-Idan (eds.), Jewish Biblical Exegesis from Islamic Lands: The Medieval Period, (Atlanta, SBL Press, 2019), pp. 229-239.

קורונה ומדעי הרוח: קובץ מאמרים בנושא המגפה מאת חוקרי המחלקה והפקולטה

לאחרונה יצא לאור מטעם הפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטת בר-אילן קובץ המאמרים **"מראה שעל הקיר, מגפה יש להכיר"**, ובו התבוננות על מגפת הקורונה מנקודות מבט מגוונות. להלן חמישה מאמרים שתרמו חוקרי המחלקה לערבית לקובץ זה. בכל אחד מהמאמרים טעימה מהנושאים הנלמדים בקורסים במחלקתנו:

פרופ' אליעזר שלוסברג, "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך" (דבר' טז, א-ג) למה? https://www.biu.ac.il/hu/Miror/29/

ד"ר קובי יוסף, האליטה הממלוכית ודבקותה בקהיר בעת מגפת הדבר https://www.biu.ac.il/hu/Miror/14/

ד"ר לימור לביא, "בין האתמול להיום": עיון באגרות האחים המוסלמים בעתות מגפה https://www.biu.ac.il/hu/Miror/17/

ד"ר שרון שטרית-ששון, בעקבות הזמן האבוד: הזמן בסיפור "מחצית היום" מאת נג'יב מחפוט' https://www.biu.ac.il/hu/Miror/53/

ד"ר מירב נדלר-עקירב, כוחות הנפש, עיון באמונות ודעות במאמר העשירי לרס"ג https://www.biu.ac.il/hu/Miror/32/

לקובץ המאמרים המלא: https://www.biu.ac.il/hu/Miror/

פעילות אקדמית

ב-23.6.2020 העבירה **פרופ' ליבנת הולצמן** הרצאת אורח (ב"זום") בסמינר "אבן תימיה ובני זמנו: קריאת טקסטים בהקשרם ההיסטורי" בחוג ללימודי המזרח התיכון באוניברסיטת בן-גוריון. נושא ההרצאה: "סוגיות מפתח בתיאולוגיה של אבן תימיה". פרופ' הולצמן הוזמנה להעביר את ההרצאה על ידי פרופ' דניאלה טלמון-הלר.

במאי 2020 השתתפה **ד"ר לימור לביא** בכנס השנתי של החוג ללימודי הערבית והאסלאם באוניברסיטת תל אביב. נושא הרצאתה היה "מצרים במאה ה-21: דת, תרבות ופוליטיקה". ההרצאה עסקה ביחסים בין המדינה לבין ניו-מדיה במצרים ובתפקיד האינטרנט והרשתות החברתיות ב"אביב הערבי".

סמינריונים מחלקתיים

סמינריונים מחלקתיים של המחלקה המשיכו להתקיים גם בסמסטר ב'. במסגרתם ניתנו הרצאתו של ד"ר אורי חורש – "קווים סוציו-בלשניים לדמותם של ארבעה דיאלקטים של ערבית פלסטינית" והרצאתו של מר אחמד מחמוד – "מורשת מוסתרת: בית הקברות המוסלמי ממילא בירושלים".

מתוך הרצאתו של ד"ר אורי חורש

מתוך הרצאתו של מר אחמד מחמוד

"קוראים, חושבים, כותבים: על האסלאם"

המחלקה לערבית היא אחת משבע המחלקות שנבחרו ליטול חלק בפרויקט הכתיבה הייחודי של אוניברסיטת בר-אילן "קוראים, חושבים, כותבים". בשנת תשפ"א יציע פרויקט הכתיבה קורסים שמטרתם לפתח את יכולת הביטוי בכתב, להעניק כלים שימושיים בכתיבה אקדמית ולשפר את יכולת הכתיבה היצירתית. הפרויקט הוא יוזמה של פרופ' אורן הרמן, ראש התוכנית למדע, טכנולוגיה וחברה. המרצים שנבחרו לתוכנית עברו הכשרה בת שבועיים (בינואר 2020 וביוני 2020) מטעם Bard College New York שהוא מוסד אקדמי בעל מוניטין בינלאומיים המתמחה בהוראת כתיבה. במסגרת הפרויקט, תציע המחלקה לערבית בשנה"ל תשפ"א את הקורס "קוראים, חושבים, כותבים: על האסלאם". את הקורס פיתחה **פרופ' ליבנת הולצמן** במתכונת של סדנת כתיבה אינטראקטיבית. הקורס עוסק בדת האסלאם ובמקורותיה, ובמהלכו יכתבו הסטודנטים מחקר קצר על אחד מנושאי הקורס.

המחלקה לערבית
הפקולטה למדעי הרוח
אוניברסיטת בר-אילן

המחלקה לערבית גאה להציג את הקורס:

קוראים, חושבים, כותבים:

על האסלאם

באמצעות תשפ"א תציע המחלקה לערבית סדנת כתיבה אינטראקטיבית וחדשנית בנושא דת האסלאם ומקורותיה. מטרת הסדנה להקנות עקרונות בקריאה ביקורתית, לפתח את יכולת הביטוי בכתב, לעודד כתיבה יצירתית ולהעניק כלים שימושיים בכתיבה אקדמית. תוצר הלמידה המרכזי של הסדנה הוא כתיבת מחקר בהיקף 1500 מלה על אחד כמעמון הנושאים המוצגים בסדנה בתחומי המלכה והדת באסלאם.

הסדנה ביחידת לתלמידי/ות השלמות לתואר שני ולתלמידים/ות מצטיינים/ות משנים ב'-ג' בתואר הראשון **בהחלקה לערבית**. הסדנה פתוחה לתלמידים/ות ממחלקות אחרות על בסיס מקום פנוי לעם רקע בערבית סטרלתית ברמה גבוהה.

הסדנה תתקיים בסמסטר ב', ביום שני, בין השעות: 16:00 – 18:00 והיא תזכה את משתתפיה בנקודות וכות אות.

הסדנה תוכנר על ידי מרצי ליבנת הולצמן, האחרת והנשיאת של הפרקאסט הבמשלאי ירמוקבות חבנא מלחסדי. הפרקאסט הוא ביבר-דמוי, ומאמן הפרקאסטים של אוניברסיטת בר-אילן.

לפרטים הנוספים:
אסתר חסיד, מרכזת המחלקה לערבית, טל' 03-5318374, דואר-אי: asaf.dent@biu.ac.il

בתמונה: משתתפי ההשתלמות עם פרופ' אורן הרמן מבר-אילן וד"ר אריקה קאופמן מבארד קולג'.

הפודקאסט "בעקבות הנביא מוחמד", מאת פרופ' ליבנת הולצמן

באפריל 2020 הושק "בר-דעת", ערוץ הפודקאסטים של אוניברסיטת בר-אילן. בערוץ זה משודרת הסדרה "בעקבות הנביא מוחמד", סדרה של 12 פרקים המגוללת את סיפור עלייתה והתגבשותה של דת האסלאם במקביל לסיפור חייו של הנביא מוחמד. את הסדרה יזמה, כתבה והגישה **פרופ' ליבנת הולצמן**, וערך מר אורי טולדאנו. תוך זמן קצר מאז החלה להיות משודרת, **העפילה הסדרה למקום הראשון ברשימת הפודקאסטים המואזנים ביותר**, עם למעלה מ-5000 האזנות לפרק הראשון. 538 מאזינים שמעו את הסדרה כולה, על 12 פרקיה בהאזנת בינג'. הסדרה מנגישה לקהל הרחב את מקורותיה של דת האסלאם, דהיינו הקוראן והחדית', ומספרת את סיפור חייו של הנביא דרך נקודת מבטם של המלומדים המוסלמים שפעלו בין המאה ה-8 למאה ה-15.

בעקבות הנביא מוחמד	
פרקים	**כמות מאזינים**
פרק 1	5,153
פרק 2	2,107
פרק 3	1,473
פרק 4	1,161
פרק 5	1,073
פרק 6	945
פרק 7	944
פרק 8	813
פרק 9	735
פרק 10	658
פרק 11	606
פרק 12	538
Total	**16,206**

קורסי קיץ חדשים במחלקה לערבית

לימודי הקיץ של המחלקה לערבית התחדשו השנה בשני קורסים חדשים, אשר מתווספים לקורסי הקיץ האחרים שלנו, שבכל שנה זוכים להצלחה ולהיענות רבה.

קורס אחד – **"תקשורת פוליטית ורשתות חברתיות בעולם הערבי"**, שאותו מעבירה **ד"ר לימור לביא**. הקורס בוחן את היחסים בין המשטרים במזרח התיכון לבין הניו-מדיה. הוא סוקר את התפתחותם של כלי התקשורת באזורנו, תוך התמקדות במידת החופש שניתן לכלי התקשורת ובהשפעותיו הפוליטיות. באמצעות קריאת טקסטים בערבית מתוך העיתונות, האינטרנט והמדיה החברתית, הסטודנטים מתמודדים עם שאלות, כמו: כיצד נוהגים משטרים אוטוריטריים במרחב הווירטואלי חסר הגבולות, לכאורה? כיצד משתמשים ברשתות החברתיות לקידום מטרות פוליטיות? האם יש קווים אדומים בתכני המדיה החברתית? מה היה תפקיד האינטרנט במהפכות "האביב הערבי" וכיצד סיקרו כלי התקשורת הממשלתיים את ההתקוממויות הללו? הקורס מתוקשב מלא, וכולל הרצאות מוקלטות, טקסטים מגוונים (מעיתונות, בלוגים, פוסטים, ציוצים, ועוד) וקטעי צפייה והאזנה.

קורס שני – **"פמיניזם בספרות הערבית המודרנית"**, שאותו מעבירה **ד"ר שרון שטרית-ששון**. הקורס עוסק בניתוח ספרותי של מגוון יצירות שנכתבו בעשורים האחרונים ומשקפות את המחאה הפמיניסטית בעולם הערבי. במהלך הקורס הסטודנטים מתוודעים ליוצרות וליוצרים אשר רותמים את הכתיבה שלהם לטיפול בסוגיות שונות הקשורות למעמד האישה ולמאבקה. הקורס מדגים טכניקות כתיבה שונות אשר מעצימות את המחאה וקושר אותן לתיאוריות מתחום המגדר והספרות. הקורס השיעור פתוח לקהל הרחב והטקסטים מובאים בערבית ובתרגום העברי. השיעור נלמד בזום ומשולבים בו סרטונים, מצגות וקריאה מודרכת בטקסטים תוך דיון ושיתוף הסטודנטים בניתוח הטקסטים.

פרסים

מענק ISF

ד"ר קובי יוסף, חבר הסגל הבכיר של המחלקה לערבית, זכה במענק מחקר מטעם **"הקרן הישראלית למדעים" – ISF**, שהיא הגוף המרכזי התומך במחקר בסיסי פורץ דרך בישראל, על סמך מצוינות מדעית בתחומי דעת שונים. המענק ניתן לד"ר יוסף למשך שלוש שנים עבור המחקר "ממלוכים ממוצא נוצרי בתקופת הסולטנות הממלוכית (1250-1517)".

פרס ע"ש אל"מ אברהם שרוני

המחלקה לערבית מברכת את **מר רועי שלומי** לרגל זכייתו בפרס ע"ש אל"מ אברהם שרוני לשנת תש"ף. הפרס ניתן לרועי כהערכה על עשייתו המשמעותית למען קידום השפה הערבית בחברה הישראלית ולביטחון המדינה. הפרס יוענק במסגרת יום עיון מיוחד, אשר יתקיים במהלך שנה"ל תשפ"א באוניברסיטת בר-אילן.

מצטיינת דקן תש"ף

המחלקה לערבית מברכת את **גב' מרי מסעוד**, אשר לומדת לתואר ראשון במחלקה לערבית, על בחירתה כמצטיינת דקן לשנה"ל תש"ף. הבחירה במרי מבטאת הערכה כלפיה והוקרה למאמציה ולמחויבותה להרחבת ידיעותיה ולשיפור הרמה המקצועית שלה.

מיזמים

פרלמנט הנערות הארצי

בישראל פועל כיום הפרויקט "פרלמנט הנערות הארצי", שמטרתו היא העצמת נשים צעירות באמצעות פיתוח חשיבה ביקורתית ומיומנויות הנהגה. ברחבי הארץ הוקמו קבוצות דיון, שבהן חברות תיכוניסטיות ערביות ויהודיות המשתייכות לעדות, לדתות ולמגזרים שונים בחברה הישראלית. הקבוצות נפגשות באופן קבוע לאורך השנה ומקיימות דיונים מונחים אשר עולים בקנה אחד עם מטרות הפרויקט. בסמסטר ב' יצאה לדרך, בהובלת **גב' נאהד כנעאן**, סטודנטית לתואר שלישי של המחלקה לערבית, סדנה להכשרה מקצועית של מנחות עבור אותן קבוצות של "נערות פרלמנט". הסדנה התקיימה בתמיכתה של היחידה למיזמים חברתיים ע"ש ד"ר יאיר צדוק ויל ז"ל ומתוך שיתוף פעולה של המחלקה לערבית באוניברסיטת בר-אילן עם פרויקט זה.

אתגרים

אתגר הבידוד

בימי הסגר הסוערים אתגרנו מרחוק את אנשי המחלקה לערבית. מרצים, סטודנטים, בוגרים ומשפחות יצרו יחד שרשרת אנושית של מילים טובות שתועדה בסרטון אתגר הבידוד.

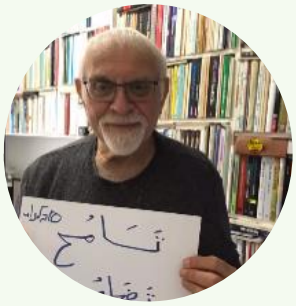

אתגר האינסטגרם

התחרות "אתגר האינסטגרם", תחרות נושאת פרסים, פרי יוזמתה של **ד"ר לימור לביא**, שבה הוצגו צילומים ייחודיים של כלל תלמידי האוניברסיטה תחת הנושא "ערבית – שפה שהיא גשר", המשיכה להתקיים גם בסמסטר ב'. אלה שמות הזוכים: במקום הראשון – תומר אלמגור, שנה א' במחלקה ללימודי המזרח התיכון; במקום השני – אלאא נסיראת, שנה א' במחלקה לערבית; במקום השלישי – אלינה סוקולוב, שנה א' במחלקה לערבית.

מפגש סיום שנה

לרגל סיום שנת הלימודים האקדמית תש"ף התקיים מפגש סיום מרחוק, אשר במסגרתו הועברה ההרצאה "בין ערבית לעברית בתקשורת הערבית בישראל" על ידי גב' אימאן אלקאסם, שהיא עיתונאית, עורכת ומגישת תוכניות רדיו. במפגש, שאותו הנחה **ד"ר בסיליוס בוארדי**, סיפרה גב' אלקאסם על התמרון בין הערבית לעברית בהגשת תוכניות בשתי השפות, על המעבר בין השפה הערבית הספרותית לבין הערבית המדוברת, וכן על היוזמות שלה לקידום החברה הערבית בישראל.

"היכרות עם החברה הערבית מבעד לאתגרי הקורונה" – הרצאתו של מר יוסף מחפוד לוי

המדור לפיתוח ארגוני, הדרכה ורווחה, בשיתוף "תקווה ישראלית באקדמיה", יזמו עבור הסגל המנהלי הרצאה בנושא "הכרת החברה הערבית מבעד לאתגרי הקורונה", מפי **מר יוסף מחפוד לוי**. בין המשתתפים היו גם כמה מחברי הסגל האקדמי, ובראשם דקן הפקולטה למדעי הרוח, פרופ' אליעזר שלוסברג. ההרצאה עסקה במקורות התרבות הערבית, בהכרת יסודות האסלאם ובאתגרים שזימן משבר וירוס הקורונה עבור החברה הערבית. מטרת ההרצאה הייתה לחשוף את אנשי הסגל המנהלי לתרבותם ולאמונתם של סטודנטים ערביים רבים הלומדים באוניברסיטה, על מנת שיוכלו להעניק להם את השירות המיטבי בהתאם לחזון "תקווה ישראלית".